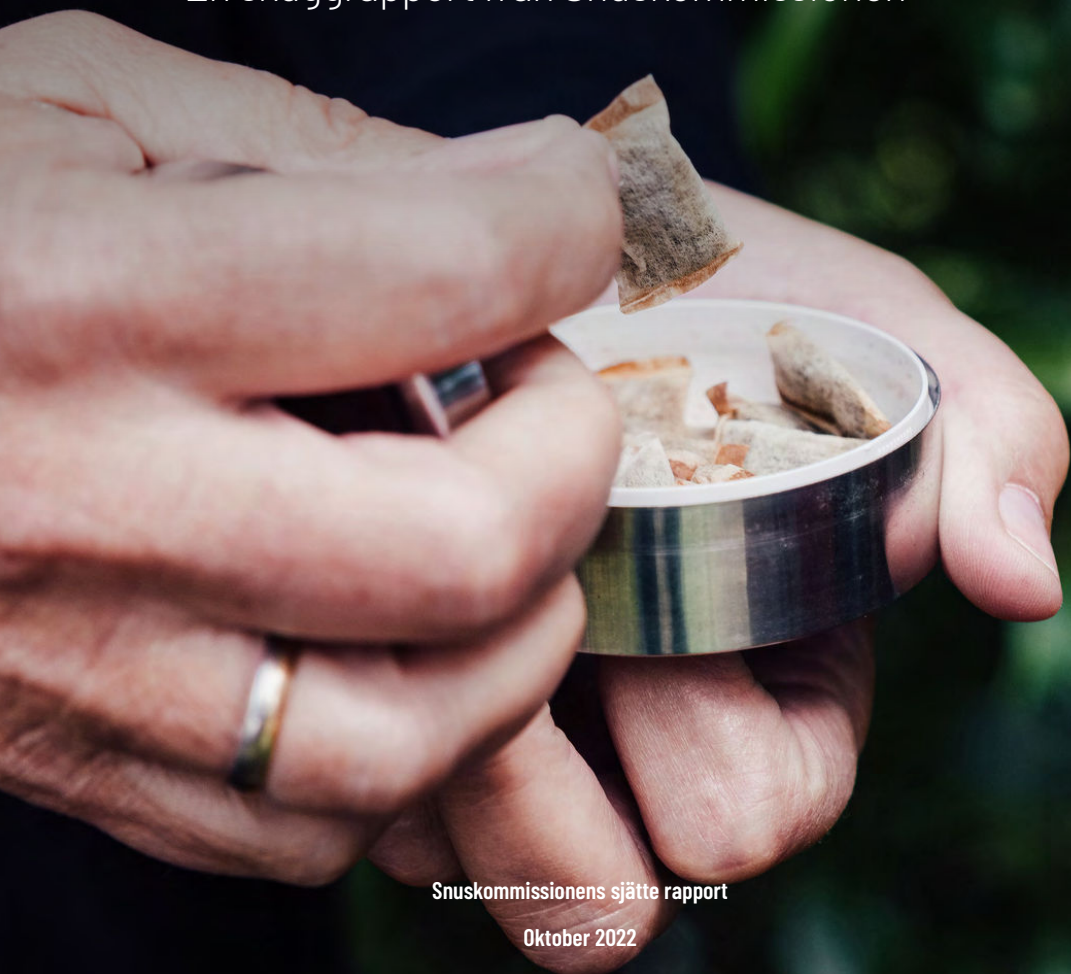

RELATIVA HÄLSORISKER MED TOBAK OCH NIKOTIN

En skuggrapport från Snuskommissionen

Snuskommissionens sjätte rapport

Oktober 2022

RELATIVA HÄLSORISKER MED TOBAK OCH NIKOTIN

En skuggrapport från Snuskommissionen

VAD ÄR SNUSKOMMISSIONEN?

Snuskommissionen är en oberoende kommission som tar fram rapporter om frågor kopplade till det svenska snuset. Kommissionen finansieras av Svenska Snustillverkarföreningen, en sammanslutning av företag i Sverige som tillverkar, marknadsför och säljer snus. Kommissionens rapporter, analyser och slutsatser står dock fria från dess finansiärer. De har därför inte heller haft möjlighet att i förväg läsa eller komma med några innehållsliga synpunkter på denna rapport och har sålunda inte heller något ansvar för slutprodukten. Snuskommissionen släppte i maj 2016 sin första rapport, *Snusets hälsoeffekter*. Rapporten gick igenom aktuell forskning kring snusets påstådda hälsoeffekter, och konstaterade att snusande ej ökar risken för vare sig cancer eller hjärt- och kärlsjukdomar. Därtill kom Snuskommissionen i rapporten med ett antal rekommendationer till politikerna.

I december 2016 släpptes den andra rapporten *Statens problem med snuset – sambandet mellan information och hälsa*.

I den rapporten beskrevs de politiska förslagen för att begränsa den kommersiella yttrandefriheten, som exponeringsförbud och neutrala tobaksförpackningar, och hur dessa förslag riskerade att negativt påverka konsumentens möjlighet att få korrekt information.

En tredje rapport, *Så många liv kan snuset rädda!*, släpptes 2017 och visade på skillnaderna i tobaksdödlighet i Europa. Studien illustrerade hur många färre tobaksrelaterade dödsfall som skulle ske ifall samtliga länder i Europa ersatte sin cigarettkonsumtion med snusande. Om alla EU-länder hade konsumerat snus istället för cigaretter på samma nivå som i Sverige så hade 355 000 färre individer årligen dö i tobaksrelaterade sjukdomar.

I den fjärde rapporten, *Sveket mot rökarna* (2017), diskuterar hur svenska myndigheter försvårat arbetet med att minska rökningen. En femte rapport, *En dosa snusförnuft* (2019), tog upp frågan ur ett EU-perspektiv.

SNUSKOMMISSIONENS LEDAMÖTER

Foto: Jan Vana, Stockholm

Anders Milton, Ordförande

Milton är läkare och bland hans tidigare roller märks att han varit vd och ordförande på Läkarförbundet, ordförande i SACO 1993–2001 och ordförande i Svenska Röda Korset 2002–2005. Milton har även varit regeringens utredare i flera olika frågor.

anders.milton@snuskommissionen.se

Christina Bellander

Journalist, tidigare Executive Vice President (EVP) för MTG AB och ansvarig för affärsutveckling på TV4. Styrelseledamot ibland andra New Wave Group AB, Mittmedia AB och Sveriges Utbildningsradio AB.

kinna.bellander@snuskommissionen.se

Göran Johnsson

Bland annat ordförande för IF Metall 1993–2005, tidigare också ledamot av Socialdemokraternas verkställande utskott och ledamot av styrelsen för Volvo AB. Styrelseordförande för SVT 2011–2014.

goran.johnsson@snuskommissionen.se

Karl Olov Fagerström

Docent, forskare kring tobak och nikotin. Fagerström har dekorerats av WHO för sina insatser mot tobak. Han har även grundat ett företag som säljer rökavvänjningsprodukter och haft roller hos Pharmacia.

karl.fagerstrom@snuskommissionen.se

INNEHÅLL

Vad är Snuskommissionen?	2
Snuskommissionens ledamöter	3
Syfte & sammanfattning	6
Bakgrund	8
Introduktion	9
Tillvägagångssätt	9
Resultat	11
Slutsatser	20
Referenser	22
Rapportsammanfattning	24

Sammanställning över tabeller i rapporten

Tabell 1. Cancerrisk för 13 nikotinprodukter över livscykel	11
Diagram 1. Cancerrisk över livscykel med nikotinersättning (NRT) som bas	12
Diagram 2. Relativ cancerrisk för 13 nikotinprodukter	13
Diagram 3. Nikotinprodukter rangordnade efter skadeverkan	16

SYFTE & SAMMANFATTNING

Snuskommissionens överblick av det vetenskapliga läget kring nikotin- och tobaksanvändning har visat att både traditionellt svenskt tobakssnus och den mer sentida produkten vitt snus är att rekommendera för personer som vill sluta röka cigaretter men inte klarar det med hjälp av någon åtgärd som sjukvården kan rekommendera. Den senaste forskningen visar inget statistiskt säkerställt samband mellan snusande och cancer eller andra livshotande sjukdomar. Det har forskats på tobakssnus i över 30 år, medan kunskapsunderlaget för vitt snus av förklarliga skäl inte är lika omfattande. Ingen rimlig

vetenskapligt baserad hypotes om att det vita snuset, utan tobak, skulle innebära en förhöjd risk jämfört med tobakssnuset har dock presenterats.

Snuskommissionen har hela tiden betonat att snus inte är någon hälsoprodukt. Det finns färskare studier som indikerar att snusets hälsorisker kan omfatta högre blodtryck, högre kolesterolhalter och eventuell insulinresistens. Dessutom rekommenderas gravida avstå från att använda snus, på grund av en förhöjd risk för fosterskador. Oavsett grad av reliabilitet i dessa studier så ska de inte ignoreras.

Det handlar om den relativa hälsorisken. Om du kan leva med snuset men dör av cigaretten, varför ska du då som nikotinkonsument inte rekommenderas att välja den mindre skadliga produkten? Som vi yrkat på tidigare, bland annat i rapporten *Snusets Hälsoeffekter*, baserad på WHO:s egna siffror om tobaksrelaterad ohälsa, är det därför fel väg att gå när regeringen genom att förkasta skademinimeringsprincipen likställer snuset med cigaretthanvändning. Detta trots att cigaretter beräknas vara omkring 450 gånger farligare än traditionellt snus och dödar cirka hälften av sina användare. Konsumtion av snus, å andra sidan, är inte en produkt människor dör av, enligt en bred kunskapsöversikt i den medicinska journalen *The Lancet* (Luo J et al, 2007).

Den dåvarande regeringen gav i mars 2022 de tre svenska myndigheterna Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen och Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) i uppdrag att ta fram en kunskapsöversikt kring olika tobaks- och nikotinprodukters relativa farlighet. Detta efter att propositionen om Sveriges ANDTS-strategi (alkohol, narkotika, dopning, tobak, spel) röstas ned i riksdagen, delvis för att förslaget inte ansågs utgöra en tillräckligt tydlig grund för vår politik på området. Vid juli månads regeringssammanträde (dir. 2022:111) tillsattes därefter en ytterligare utredning som ska löpa parallellt med den

tidigare och vars syfte är att se över tobakspolitikerna och analysera konsekvenserna av en ändring av ANDTS-politiken utifrån olika tobaks- och nikotinprodukters olika grader av skadeverkningar. Utredningen kommer bland annat se över marknadsföringen av alkohol och tobak och utredare Inga-Lill Askersjö ska dessutom bedöma hur en förändring av ANDTS-politiken skulle vara förenlig med WHO:s ramkonvention och EU-rätten. Utgångspunkten i utredningen förblir regeringens folkhälsopolitiska arbete som bland annat syftar till att hårdare reglera tobaksfria nikotinprodukter. Snuskommissionens förhoppning är att vår kunskapsöversikt ska tydliggöra det vetenskapliga forskningsläget när det gäller tobaks- och nikotinkonsumtionens relativa riskbild. Men eftersom den dåvarande regeringens direktiv skulle kunna misstolkas som styrande i riktning mot ett bestämt önskat utfall, det vill säga status quo, presenterar Snuskommissionen här en egen skuggutredning, eller översikt, i syfte att med hänvisning till ansedda översiktsartiklar bredda regeringens kunskapsunderlag.

BAKGRUND

Regeringen gav 2022 Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen och Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) i uppdrag att producera en forskningsöverblickande text som samlar kunskapen om tobaks- och nikotinprodukters skadeverknin-
ningar. Bakgrunden till uppdraget, som ska redovisas den 30 juni 2023, är att regeringens proposition *En förnyad strategi för politiken avseende alkohol, narkotika, doping, tobak och nikotin samt spel om pengar 2021–2025* (prop. 2021/22:132) fick avslag i Riksdagen den 15 juni 2021. Riksdagen anförde i sitt avslag att det behövdes en större tydlighet ”när det gäller regeringens prioriteringar” och att regeringen behövde ta hänsyn till de varierande skadeverkningarna hos olika tobaks- och nikotinprodukter (Regeringsbeslut, S2022/ 01825, s. 1–2). I regeringens skrivelse från 2022 eftersöks just detta – ett tydligare beredningsunderlag avse-
ende kunskapsläget för olika nikotin- och tobaksprodukter.

Regeringsbeslutet från den 23 mars 2022 menar att kunskapsöversikten ska utgå från den rapport SBU tog fram i juni 2020 avseende sambanden mellan snus, elektroniska cigaretter och tobaksrökning. I regeringsbeslutet betonas också att kunskapsöversikten ska förhålla sig WHO:s ramkonvention om tobakskontroll (ibid, s. 3). En av de externa forskare som på Folkhälsomyndighetens uppdrag granskade rapporten före publicering, professor Karl Erik Lund vid Norges Folkhelseinstitutt, har riktat skarp kritik mot SBU:s rapport. Lund

menar att “[...] SBU valt ut studier som ger önskat resultat” och att SBU använde ”asymmetriska evidenskrav” för att hitta studier som överensstämde med det resultat som eftersöktes. (Nettavisen, 2020).

MOT BAKGRUND AV DEN MYCKET IFRÅGASATTA UTREDNINGEN BEFARAR SNUSKOMMISSIONEN ATT REGERINGENS DIREKTIV NU RISKERAR ATT LEDA TILL ATT SAMMA MISSTAG UPPREPAS.

Mot bakgrund av denna mycket ifrågasatta utredning befarar Snuskommissionen att regeringens direktiv nu riskerar att leda till att samma misstag upprepas. Forskning som inte går i linje med de på förhand bestämda slutsatserna sällas bort. Snuskommissionen har därför valt att producera en egen kunskapsöversikt, där vi presenterar data från expertgranskade forskningsrapporter, mest översiktsartiklar, om skadeverkingarna av tobaks- och nikotinprodukter.

Denna rapport har ett tydligt syfte: Att presentera hur den senaste vetenskapen ser på riskerna med tobak- och nikotinbruk i form av snus.

INTRODUKTION

Cigaretter är fortsatt den vanligaste formen av tobakskonsumtion globalt. Konsumtionen av brännbar tobak toppar listan som den främsta orsaken till förebyggbara sjukdomar och beräknas orsaka omkring 700 000 dödsfall inom Europa varje år (EU-kommissionen, 2022). Anledningen till de väsentliga hälsoriskerna med tobaksrökning härstammar från de 250 bekräftade hälsofarliga kemikalier som frigörs när cigaretten brinner, varav 69 påvisats vara direkt cancerframkallande (Murkett, et al, 2020). I kontrast till den uppsjö av vetenskaplig litteratur som producerats om rökning och snus, finns få studier om hur alternativa nikotinprodukter såsom vitt snus, e-cigaretter, nikotinersättning och heat-not-burn-produkter påverkar människors hälsa. Fram till nyligen har det inte funnits någon klarhet kring riskerna med nya tobaksfria nikotinprodukter, men den vetenskapliga litteraturen har nu börjat växa på området.

TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

Denna kunskapsöversikt är baserad på nyligen publicerade vetenskapliga översiktsartiklar om nikotin- och tobaksprodukters skadeverkningar.

Huvudsakligt källmaterial

Det har endast publicerats ett begränsat antal vetenskapliga studier som systematiskt rangordnat nikotinprodukter efter risknivå.

En rapport från FLOOD Research, *Nicotine products relative risk assessment: a systematic review and meta-analysis* från 2020 av forskarna Rachel Murkett, Megyn Rugh och Belinda Ding är den mest omfattande riskbedömningen av nikotin- och tobaksprodukter som gjorts och bygger på omkring 4 000 vetenskapliga publikationer som kondenserats ner till en samlad riskhierarki (Murkett et al, 2020, s. 3). En annan bred forskningsöverblick publicerades i den medicinska tidskriften *The Lancet* 2016. Studien *Global burden of disease due to smokeless tobacco consumption in adults: an updated analysis of data from 127 countries* visar bland annat på att inget samband finns mellan snusande och cancer, utifrån dagens forskning och empiri (GBD 2016 Risk Factors Collaborators, 2016, s. 1405). Forskningen finansierades av The Bill & Melinda Gates Foundation och Bloomberg Philanthropies.

Rapporter från Snuskommissionen

Som nämndes under avsnittet *Vad är Snuskommissionen?* har kommissionen producerat ett antal forskningsbaserade rapporter för att sprida kunskap om det svenska snuset. Rapporten *Snusets hälsoeffekter* från 2016 och dess uppdaterade version från 2020 visar på hur förekomsten av cancer och hjärt- och kärlsjukdomar ej går att koppla till konsumtionen av snus (Snuskommissionen, 2020). Dessutom konstaterar rapporten hur det amerikanska livsmedelsverket FDA gett svenskt snus benämningen mindre skadlig tobaksprodukt,

vilket är den första i sitt slag. FDA hänvisar i sin bedömning till att det svenska snuset väsentligt minskar de negativa effekterna av att konsumera tobak – som annars återfinns vid cigarettökning och liknande produkter (ibid). Rapporten lyfter även det svenska snusets roll som en potentiell skademinimerande produkt på den europeiska marknaden. Den europeiska folkhälsan skulle förbättras markant ifall alla rökare övergick till snus, enligt rapporten (ibid).

I rapporten *Så många liv kan snuset rädda!* från 2017 utgick Snuskommissionen från WHO:s data över tobaksrelaterad dödlighet globalt. Rapporten visar att Sverige har den lägsta tobaksrelaterade dödligheten i hela Europa. Inom EU minskade befolkningens regelbundna rökning med 12 procent mellan 2002 och 2012 medan minskningen i Sverige uppgick till hela 25 procent under samma tidsperiod. WHO baserade sitt underlag på män över trettio år i varje enskilt land samt deras tobaksvanor. Snuskommissionen argumenterar för att den europeiska tobaksrelaterade dödligheten hade varit väsentligt lägre ifall snus hade varit tillåtet i resten av Europa. Skillnaden i hälsoeffekt skulle motsvara hundratusentals färre dödsfall på grund av uteblivna tobaksrelaterade sjukdomar (såsom cancer i luftstrupe, lufttrör och lunga, luftvägssjukdomen KOL eller hjärt- och kärlsjukdomar). Det har påståtts att snusande ökar risken för cancer i bukspottskörteln, men något sådant samband har inte identifierats i

de forskningsartiklar Snuskommissionen baserade sitt material på. Dessutom har Sverige EU:s näst lägsta förekomst av bukspottskörtelcancer, vilket talar emot ett sådant samband (Snuskommissionen, 2017).

12 %

**SÅ MYCKET MINSKADE
BEFOLKNINGENS REGELBUNDA
RÖKNING MELLAN 2002 OCH 2012
I EU**

**SÅ MYCKET MINSKADE
BEFOLKNINGENS REGELBUNDA
RÖKNING MELLAN 2002 OCH 2012
I SVERIGE**

25 %

Övriga rapporter såsom *En dosa snusförnuft*, *Statens problem med snuset*, *Sveket mot rökarna*, m.fl. återkommer till ovan nämnda slutsatser – det svenska snuset, både tobakssnuset och det vita snuset, är en mycket effektiv rökavvänjnings- och skademinimeringsprodukt som medför betydligt färre negativa konsekvenser än andra typer av tobaks- och nikotinkonsumtion.

RESULTAT

Som grund för Murketts studie utvecklades en särskild metod för att bedöma 13 olika nikotinprodukters relativa risker baserat på en systematisk litteraturanlys kombinerat med en metaanalys av epidemiologiska data. Rapporten utmynnar i en kombinerad riskbedömning av produkternas eventuella cancerrisk, biomarkörer för exposition för skadliga ämnen samt riskerna för andra typer av sjukdomar (Murkett et al, 2020, s. 3).

Ingen statistiskt säkerställd koppling mellan snus och cancer

När det kommer till snus presenterar studien enbart två marginella ökningar av risken att utveckla någon sjukdom. Dessa två riskökningar gäller bukspottskörteln och ändtarmen, men baseras på ett ofullständigt dataunderlag. Här går ännu inga slutsatser att dra, men det är ändå viktigt att lyfta fram den bild som ges. Utifrån denna rapport går det inte att se några statistiskt säkerställda samband mellan tobakssnus och munhåls- eller matstrupscancer, lungcancer, eller magcancer (Murkett et al, 2020, s. 15). I jämförelse går det att statistiskt fastställa cigarrettrökningens ökade risk för alla former av cancer med mycket stor säkerhet. (ibid).

Tabell 1 till höger visar att brännbara tobaksprodukter såsom cigaretter och cigarrer är betydligt mer hälsovådliga än snus (både tobakssnus och vitt snus). Cigarettkonsumtion beräknas orsaka omkring 3 490 ytterligare fall av cancer per 100 000 invånare, medan motsvarande siffra för tobakssnus är 8,7 och för vitt snus 7,8 (snusets samband med cancer ej statistiskt säkerställt).

TABELL 1. CANCERRISK FÖR 13 NIKOTIN-PRODUKTER ÖVER LIVSCYKEL

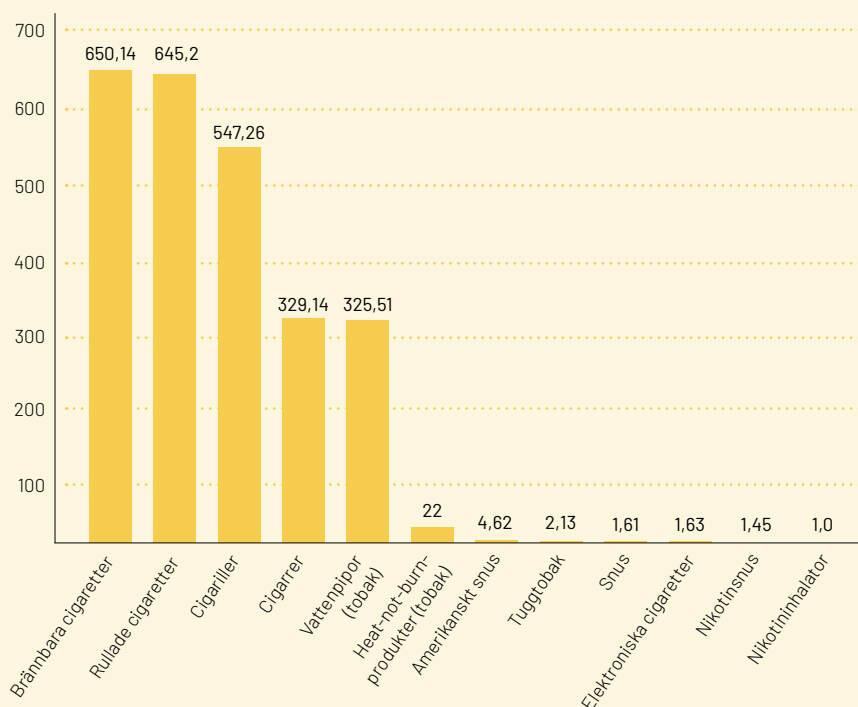
Nikotin-produkt	Antagen konsumtion	Överskott av cancerfall / 100 000
Brännbara cigaretter	15 st/dag	3 490
Rullade cigaretter	15 st/dag	3 464
Cigariller	5 st/dag	2 938
Cigarrer	4 st/dag	1 767
Vattenpipor (tobak)	3 sessioner/vecka	1 748
Heat-not-burn-produkter (tobak)	15 st/dag	118
Amerikanskt snus	12 g/dag	25
Tuggtobak	12 g/dag	11
Snus	12 g/dag	8,7
Elektroniska cigaretter	163 puffar/dag	8,2
Nikotinsnus	12 g/dag	7,8
Nikotin-inhalator	6 patroner/dag	5,4

Källa: Murkett et al. (2020). *Nicotine products relative risk assessment: a systematic review and meta-analysis*, s. 8.

Diagram 1 och Diagram 2 illustrerar hur mycket större cancerrisken är bland rökare i jämförelse med snusare. Rökare uppskattas löpa 400 – 450 gånger större risk att utveckla cancer i jämförelse med de som konsumerar tobakssnus eller vitt snus.

Det finns inte heller några statistiskt säkerställda orsaker att utveckla cancer genom snuskonsumtion.

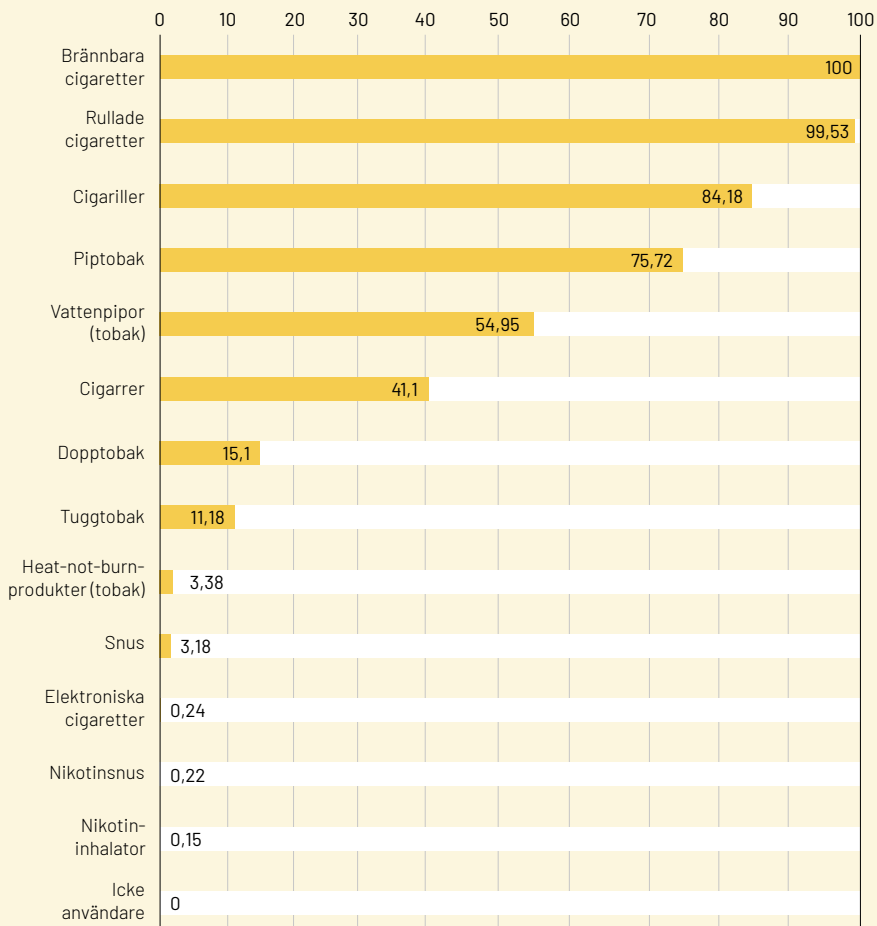
DIAGRAM 1. CANCERRISK ÖVER LIVSCYKEL MED NIKOTINERSÄTTNING (NRT) SOM BAS

Källa: Murkett et al. (2020). *Nicotine products relative risk assessment: a systematic review and meta-analysis*, s. 8.

DIAGRAM 2. RELATIV CANCERRISK FÖR 13 NIKOTINPRODUKTER

100 = farligast. Cigaretter satt som högsta risken på hälsovårdlighetsskalan av tobakskonsumtion.

Källa: Murkett et al. (2020). Nicotine products relative risk assessment: a systematic review and meta-analysis, s. 17.

Rökfria tobaksprodukter och hjärt- och kärlsjukdomar

Kopplingen mellan rökning och kardiovaskulära sjukdomar (hjärt- och kärlsjukdomar) har varit känd sedan länge. Det eventuella sambandet mellan dessa sjukdomar och rökfria tobaksprodukter har studerats i betydligt mindre utsträckning. I en nyligen publicerad studie (Nahhas, 2022) jämfördes förekomsten av kardiovaskulära sjukdomar bland män: 1) som aldrig rökt men som använt rökfria tobaksprodukter och 2) som röker men som inte brukar/brukat rökfria tobaksprodukter. Som underlag till studien användes den amerikanska undersökningen Population Assessment of Tobacco and Health som utfördes som en prospektiv studie i fyra faser mellan 2013 och 2017. I denna studie analyserades 4 703 män mellan 18 och 40 års ålder. Användare av rökfria tobaksprodukter definierades som en person med ett dagligt eller nästintill dagligt bruk medan icke-användare definierades som de som inte konsumerat produkterna de senaste 12 månaderna (Nahhas, 2022).

Nedgången av antalet rökare bör över tid leda till färre kardiovaskulära sjukdomar, enligt Nahhas. Det tydliga sambandet mellan rökning och denna typ av sjukdom återfinns inte alls i samma utsträckning när det kommer till rökfri tobak. Rapportförfattarna är tydliga med att det är svårt att påvisa en kausalitet mellan användningen av rökfria tobaksprodukter och kardiovaskulära sjukdomar, då de i stället kan bero på andra faktorer till följd av ohälsosamma levnadsförhållanden. Enligt forskningsrapporten går det dock att, vid användning av rökfria

tobaksprodukter, påvisa en något ökad risk för högre blodtryck, högre kolesterolvärden och viss insulinresistens (Nahhas, 2022, s. 2).

Svenskt cigarett- och tobaksbruk

I en svensk kontext minskade andelen vuxna som rökte dagligen mellan 2006 och 2021 från 14 procent till 6 procent (Folkhälsomyndigheten, 2022). Samtidigt har andelen vuxna som snusar dagligen legat relativt konstant sen 2004 på 11 procent. Räknar man in det vita snuset syns en viss ökning från 2018 till 2021 upp till sammantaget omkring 14 procent (Folkhälsomyndigheten 2021). Folkhälsomyndigheten menar att en anledning till att rökningen minskade och snusandet ökade kan vara förbudet av rökning på uteserveringar och att fler rökfria nikotinprodukter tagit sig in på marknaden (ibid). Det faktum att 43 procent av flickorna i årskurs nio, och 46 procent av flickorna i gymnasiets årskurs två som prövat vitt snus, tidigare rökt cigaretter talar för att det vita snuset fått tjäna som ersättningsprodukt för cigaretterna (CAN – Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning, 2022). Utvecklingen är i sådana fall mycket glädjande för folkhälsan. Även det faktum att resterande ökning av nikotinkonsumtionen kan härledas till det vita snuset och inte till cigaretterna är ur ett folkhälsoperspektiv positivt. Vi vet från Novusundersökningen *Attityder kring rökning och snus* från 2021 att övergången från andra tobaks- och nikotinprodukter till cigarettrökningen är mycket marginell. Hela 94 procent av rökarna började med cigaretterna direkt (Novus, 2021).

Nikotinprodukters skadeverkningar

David J. Nutt, forskare vid Imperial College London, producerade 2014 tillsammans med en expertpanel på 11 andra forskare, en skrift som riskbedömde olika nikotinprodukter. Med 14 olika bedömningskriterier, hämtade från Storbritanniens Advisory Council on the Misuse of Drugs, bestående av bland annat dödlighet, beroendeframkallande effekt och ekonomiska kostnader, presenterades en översikt av de risker som nikotinprodukter medför. I likhet med den tidigare artikeln från Murkett et al. kommer Nutt och hans expertpanel fram till att cigaretter är den form av tobaks- och nikotinprodukt som för med sig störst skada sett till samtliga riskbedömningskriterier (Nutt et al, 2014, s. 218). I Nutts forskningsrapport graderade expertpanelen, i likhet med Murkett et al:s rapport, nikotinprodukternas skadeverkan enligt en skala mellan 0 – 100. Cigaretter sattes som värdet 100 på skalan (störst skadeverkan), medan tobakssnus uppmättes till ett värde på 5 och e-cigaretter till ett värde på 4, se diagram 3.

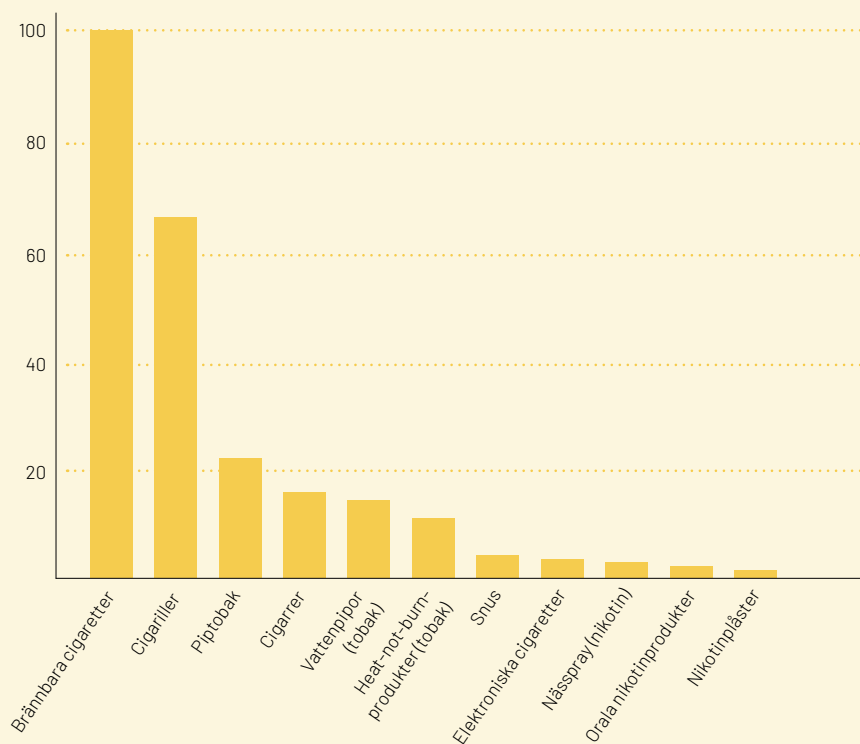
Nutts rapport rekommenderar alla rökare att övergå till rökfria tobaksprodukter och nikotinprodukter då dessa för med sig väsentligt färre hälsorisker (ibid). Den brittiska läkarorganisationen Royal College of Physicians kom till samma slutsats i sin senaste rapport om rökning, *Smoking and health 2021*. De rekommenderar att hälsomyndigheter ska lyfta tobaksfri nikotin som ett betydligt mindre skadligt alternativ till rökning (Royal College of Physicians, 2021, s. 3). I en metaanalys av rapporter som

studerat hälsoeffekterna av snus, som publicerades i den vetenskapliga tidskriften *Regulatory Toxicology and Pharmacology*, visade författaren Peter Lee att rökare som går över till tobakssnus löper betydligt lägre risk för att utveckla både cancer och hjärt- och kärlsjukdomar (Lee, 2013). Han noterar i denna metastudie att cancerrisken bland tobakssnusare är väsentligt lägre än bland rökare – vilket återkommande visats genom statistiskt säkerställda samband (ibid).

NUTTS RAPPORT REKOMMENDERAR ALLA RÖKARE ATT ÖVERGÅ TILL RÖKFRIA TOBAKS- PRODUKTER OCH NIKOTIN- PRODUKTER DÅ DESSA FÖR MED SIG VÄSENTLIGT FÄRRE HÄLSORISKER.

Det ska noteras att ingredienserna i det vita snuset är i stort sett desamma som de i nikotinersättningsprodukter, förutom att nikotinmängden kan vara något högre. När utsöndringen av potentiellt farliga ämnen studerades fann man inga skillnader mellan nikotinersättningsprodukter och det vita snuset (Azzopardi et al, 2021, s 3).

DIAGRAM 3. NIKOTINPRODUKTER RANGORDNADE EFTER SKADEVERKAN

Källa: Nutt et al. (2014). *Estimating the Harms of Nicotine-Containing Products Using the MCDA Approach*, s. 223.

Diagram 3 visar på den dramatiska skillnaden mellan förbränningsbara tobaksprodukters skadeverkan i jämförelse med tobakssnus. Cigararer blir mindre skadliga på grund av att de inte rökes lika frekvent som cigaretter samt att nikotin kan ab-

sorberas utan inhalation. Det finns vedertagna bevis på att just ämnet nikotin kan ha negativa konsekvenser på foster när gravida kvinnor konsumerar det, men att riskerna för andra konsumenter är mycket små (ibid, s. 219). Expertpanelen hänvisar

till att de främsta skadeverkningarna från nikotinprodukter för befolkningen i stort (ej gravida) inte kommer från nikotinämnet i sig, utan från förbränningen av produkter som innehåller tobak och som frigör exempelvis aromatiska kolväten, kolmonoxid och kväveoxid. Mot denna bakgrund fastslår rapportförfattarna vikten av att ledande befattningshavare inom politiken blir bättre informerade om de relativa skadeverkningarna mellan olika produkter som innehåller nikotin (ibid, s. 219 – 220). De menar att lagar som utformas utifrån rådande vetenskapliga kunskapsläge bör utgå från att minimera skadeverkan och inget annat (ibid).

Rökfria tobaksprodukters globala påverkan

En ytterligare ansedd forskningsrapport som analyserat effekterna av rökfri tobak publicerades 2020. Rapporten, *Global burden of disease due to smokeless tobacco consumption in adults: an updated analysis of data from 127 countries*, som baseras på en liknande rapport från 2017, utfördes av Kamran Siddiq och fem andra forskare från Department of Health Science på Yorks Universitet i Storbritannien. Studien undersökte 14 olika rökfria tobaksprodukter, däribland snus, tuggtobak, luktsnus, den afrikanska snusvarianten toombak och den sydamerikanska varianten chimó, med flera, vars innehåll och toxicitet varierar väsentligt globalt (Siddiq et al, 2020, s. 20).

Studien beräknade att omkring 340 000 människor årligen dör på global nivå som direkt konsekvens av rökfri tobaksanvändning, med över åtta miljoner människors livslängder förkortade som konsekvens av

konsumtionen (ibid, s. 1). Det är viktigt att notera hur det svenska snuset inte anses bidra till denna siffra. 2017 års upplaga av forskningsprojektet konstaterade att: "Det finns tillräckliga bevis för att tuggtobak och andra produkter med liknande toxicitet orsakar en ökad risk för munhåls- och matstrupscancer medan det vid denna tidpunkt inte finns stöd för att tillskriva samma hälsorisker till snus eller liknande rökfria tobaksprodukter." (GBD 2016 Risk Factors Collaborators, 2016, s. 1405)

Hur produkterna produceras, distribueras och säljs varierar dessutom kraftigt på den globala marknaden, vilket leder till regulatoriska utmaningar (Saddiq et al, 2020, s. 20). Rapportförfattarna lyfter ut Sverige som ett föregångsexempel där de potentiellt skadliga effekterna av rökfri tobak parerats genom att användningen av just snus i stället för andra rökfria tobaksprodukter (ibid). Annan rökfri tobak som tuggtobak är vanligast i Södra och Sydöstra Asien, där marknaden och användningen i stort sett är oreglerad, vilket även visas i förekomsten av sjukdomar (ibid, s. 5).

Vad som särskiljer de olika rökfria tobaksprodukterna är bland annat mängden tobak och förekomsten av cancerframkallande ämnen. Som exempel innehåller svenskt tobakssnus som högst 723 ng nitrosaminer per gram snus, ett cancerframkallande ämne vid höga doser, vilket kan ställas i kontrast till den afrikanska snusvarianten Toombak som innehåller som högst 992 000 ng per gram av samma ämne (ibid, s. 3). På samma sätt innehåller den sydamerikanska

produkten chimó, den australiensiska produkten pituri, och den centralasiatiska produkten nasvay, betydligt större mängd cancerframkallande ämnen jämfört med det svenska tobakssnuset (ibid). Rapporten visar att användningen av rökfria tobaksprodukter innebär stora hälsorisker globalt och att dessa risker beror på att det handlar om helt andra produkter än det svenska snuset med betydligt större förekomst av hälsoskadliga ämnen. (ibid, s. 1).

Svenskt snus i USA

Den tidigare högsta chefen för FDA:s Tobaksenhet (Food and Drug Administration – Center for Tobacco Products) i USA, Mitch Zeller, sammanfattade det vetenskapliga läget om nikotinanvändning i ett myndighetsanförande 2016. I presentationen yrkar Zeller på att nikotin är den aktiva komponent som skapar beroende, men att nikotinanvändare inte dör av själva nikotinet. I stället är det, som nämnts i andra studier, andra cancerframkallande ämnen som intas i kombination med nikotinet som är hälsovådliga. Med andra ord, "Det är inte nikotinet i sig, det är sättet det konsumeras på i kombination med tobak", enligt Zeller. USA:s livsmedels- och läkemedelsmyndighet gör alltså en helt annan riskbedömning av nikotinprodukters hälsoeffekter än Folkhälsomyndigheten. I ett brev till FDA, skrivet som inlägga från Socialstyrelsen på myndighetens brevpapper, avråder dåvarande generaldirektör Lars-Erik Holm den amerikanska myndigheten från att klassificera det svenska snuset som en mindre farlig tobaksprodukt. Socialstyrelsen, som då hade Folkhälsomyndigheten nuvarande

ansvar för tobakspolitiken, menade att "snus räddar inte liv, att sluta röka räddar liv". Vilka incitament ger ett sådant uttalande för dem som vill sluta röka men som behöver hjälp? FDA valde också att bortse från Socialstyrelsens tydliga avståndstagande från en svensk produkt där den svenska myndigheten under normala omständigheter borde ha haft en mycket stark position. Myndigheten i USA underkände helt enkelt sin svenska motsvarighets slutsats trots att Socialstyrelsen ur ett internationellt perspektiv borde besitta mest kunskap om just denna produkt. FDA:s val att inte lyssna till den svenska myndigheten visar på en låg tilltro till objektiviteten i den svenska bedömningen. Det tolkades som politik och inte vetenskap. Därför vore det intressant att få klarhet i huruvida dagens Folkhälsomyndighet och nuvarande generaldirektör Karin Tegmark Wisell delar Holms bedömning från 2015. För om Folkhälsomyndigheten anser att FDA:s bedömning är felaktig, varför är de då tysta om saken?

Under 2019 utfärdade FDA ett tillstånd som tillät den svenska snustillverkaren Swedish Match att sälja åtta tobakssnusprodukter på den amerikanska marknaden, under benämningen "modifierad risk". FDA:s benämning innebär att tobakssnus medför vissa hälsorisker, men att dessa är betydligt färre och mindre i jämförelse med rökning (FDA, 2019). FDA:s forskare sade 2019 att tillståndet skulle dras in så fort vetenskapliga bevis lades fram om att tobakssnuset skulle bidra till en försämrad hälsa hos konsumenterna. Tre år senare har FDA inte ändrat beslutet (ibid).

Grupper som inte bör konsumera snus

Den amerikanska myndigheten har poängterat att det finns grupper som inte bör konsumera nikotin överhuvudtaget. Gravida kvinnor bör inte bruka nikotinprodukter, men ämnet medför låga risker för befolkningen i övrigt, enligt FDA (FDA, 2016, s. 14–15). Andra studier har visat på att bruk av tobakssnus under graviditet ökar risken för prematur födsel och missfall (Kreyberg et al, 2019). Det är inte helt klarlagt hur mycket av risken som påverkas av nikotinet respektive tobaken, men rådande forskning avråder gravida kvinnor från alla typer av snus (ibid). Sett till en annan målgrupp, unga, rekommenderar FDA att nikotinprodukter inte ska marknadsföras eller förpackas på ett sätt som tilltalar yngre personer, exempelvis via marknadsföring på sociala medier. Avrådan baseras på att

det vita snuset innehåller nikotin och därmed är beroendeframkallande (FDA, 2016, s. 14–15). Organisationen All-Party Parliament for Vaping, som består av ledamöter i det brittiska parlamentet, framför samma rekommendation. De menar att vitt snus, som regleras på ett ansvarsfullt sätt sett till nikotinhalter, marknadsföring och packetering, kan fungera som ett komplement till andra rökavvänjningsprodukter såsom e-cigarettor och nikotinplåster. Målet för den brittiska regeringen, enligt parlamentsgruppen, bör därför vara att uppmärksamma till ett "rökfritt, och inte tobaks- eller nikotinfritt" samhälle (APPG, 2021, s. 13).

SLUTSATSER

Det är angeläget att det uppdrag som den tidigare regeringen gett till tre svenska myndigheter rörande framtagandet av en kunskapsöversikt kring olika tobaks- och nikotinprodukters relativa farlighet fullföljs.

Den nya regeringen bör dock i ett tilläggsdirektiv frigöra Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen och Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) från vissa snedvridande premisser:

Det nya direktivet bör betona att kunskapsöversikten ska ske fristående från den starkt kritiserade granskning som SBU publicerade under 2020 avseende sambandet mellan snus, elektroniska cigaretter och tobaksrökning. Denna rapport ifrågasattes till och med av en av utredningens egna externa granskare som fann slutsatserna baserade på "asymmetriska evidenskrav". Det betyder i klartext att rapportförfattarna valt ut de studier som passade det egna syftet och bortsett från andra. En mer vardaglig beskrivning av agerandet brukar vara att benämna det som forskningsfusk. Att nuvarande direktiv explicit hänvisar till betydelsen av denna studie är ägnat att förvåna.

En annan viktig distinktion som bör tillföras i direktivet är att jämförelserna med snus ska gälla det svenska snuset som tas fram på ett helt annat sätt än andra snusprodukter. Som vi visar i denna skrift finns det

en stor skillnad i hälsopåverkan mellan det svenska snuset och olika internationella varianter. Nuvarande direktivs explicita hänvisning till WHO:s globalt giltiga rekommendationer på området riskerar medföra att detta perspektiv försvagas till förfång för kunskapsöversiktens validitet och reliabilitet.

Anledningen till att Snuskommissionen publicerar denna sammanställning är också att ovan påpekad bias i direktiven gör det svårt för myndigheterna att leverera en objektiv analys. Vi vill därför på detta sätt presentera var vetenskapen idag står när det gäller de relativa riskerna med olika former av tobaks- och/eller nikotinbruk.

En bred forskningsöversikt publicerades i den medicinska tidskriften *The Lancet* år 2016. Den visar bland annat att det utifrån gällande forskning och empiri inte finns något samband finns mellan snusande och cancer.

En uppföljande systematisk rangordning av nikotinprodukter utifrån risknivå presenterades år 2020 av FLOOD research. Det är den mest omfattande studie som gjorts på området. Resultatet bekräftar Lancetstudien: Det finns inget säkerställt samband mellan snusande och cancer. Rökare löper 400 till 450 gånger större risk att få sina liv förkortade på grund av sin tobakskonsumtion.

Tyngden i existerande forskningsresultat på området har också marginaliserat tidigare ofta förekommande larm kring snus och cancer. I stället har, som en följd av detta och nya produkter på marknaden, en annan diskussion hamnat i förgrunden: nikotinprodukters skadeverkningar.

De relativa riskerna av olika nikotinprodukter är också studerade. Bland annat finns en forskningsrapport från Imperial College i London där tolv forskare utifrån en riskbedömning rekommenderade alla rökare att av hälsoskäl övergå till rökfria tobaksprodukter. Samma slutsats kom den brittiska läkarorganisationen Royal College of Physicians fram till i sin senaste rapport: Smoking and Health 2021. De rekommenderar brittiska hälsomyndigheter att lyfta fram tobaksfritt nikotin som ett betydligt mindre farligt alternativ till rökning. Vi lyfter i rapporten fram ytterligare studier som kommer till samma slutsats: En övergång från cigaretter till tobakssnus eller vitt snus räddar liv.

Det är också därför som USA:s motsvarighet till svenska Folkhälsomyndigheten, Livsmedels- och läkemedelsmyndigheten FDA, under 2019 utfärdat ett tillstånd för den amerikanska marknaden att sälja svenskt snus under benämningen "modifierad risk". FDA slog fast att hälsoriskerna var betydligt lägre för svenskt snus än för cigaretter och att detta måste framgå i myndighetens hälsodeklarationer.

Två saker kan där noteras:

- 1) Den amerikanska myndigheten fattade dessa beslut trots att svenska Socialstyrelsen aktivt avrått dem från att göra det. Den svenska myndighetens rekommendation uppfattades uppenbarligen som mer politiskt än vetenskapligt betingad.
- 2) Den amerikanska myndigheten sade uttryckligen vid beslutet att det skulle komma att ändras utifall vetenskaplig evidens presenterades som visade att tobakssnuset riskerade bidra till försämrad hälsa bland allmänheten. Tre år senare har FDA inte ändrat beslutet.

Så vår rekommendation till Sveriges nya regering, med socialminister Jakob Forsmed i spetsen, och dess utredande myndigheter på området är att bejaka skademinimeringsprincipen. Säg som det är: Det är bättre för folkhälsan att medborgarna snusar än att de röker. Den relativa risken är betydligt lägre. Om detta är vetenskapen tydlig. Det är dags att vår regering och dess myndigheter börjar uppvisa samma ärlighet gentemot Sveriges befolkning som USA:s motsvarighet gör gentemot de amerikanska medborgarna. Det är den rekommendation som den brittiska läkarorganisationen Royal College of Physicians nu också ger till de brittiska myndigheterna. Varför? Jo, för att det är vägen till en minskad tobaksrelaterad dödlighet.

REFERENSER

All-Party Parliamentary Group for Vaping (2021). *Inquiry into UK Tobacco Harm Reduction Opportunities Post-Brexit: Achieving a Smoke-Free 2030.*

Azzopardi et al. (2021). *Chemical characterization of tobacco-free "modern" oral nicotine pouches and their position on the toxicant and risk continuums.* Drug and Chemical Toxicology.

EU-kommissionen. *Public health – Tobacco – Overview.* https://health.ec.europa.eu/tobacco/overview_en#:~:text=Tobacco%20consumption%20is%20the%20single,nearly%20700%2C000%20deaths%20every%20year.

Folkhälsomyndigheten (2021). *Vuxnas bruk av tobaks- och nikotinprodukter.* <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/>

Folkhälsomyndigheten (2022). *Tobaksrökning, daglig.* <https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/tolkad-rapportering/folkhalsans-utveckling/resultat/levnadsvanor/tobaksrokning-daglig/>

Food and Drug Administration (2016). *PERSPECTIVES ON NICOTINE SCIENCE AND POLICY: ARE WE HAVING THE RIGHT DEBATE?*

Food and Drug Administration (2019). *FDA grants first-ever modified risk orders to eight smokeless tobacco products.* <https://www.fda.gov/news-events/press-announcements/fda-grants-first-ever-modified-risk-orders-eight-smokeless-tobacco-products>

GBD 2016 Risk Factors Collaborators (2016). *Global, regional, and national comparative risk assessment of 84 behavioural, environmental and occupational, and metabolic risks or clusters of risks, 1990–2016: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2016.* Global Health Metrics.

Kreyberg et al. (2019). *An update on prevalence and risk of snus and nicotine replacement therapy during pregnancy and breastfeeding.* Acta Paediatrica.

Luo J, Ye W, Zendehele K, Adami J, Adami H-O, Boffetta O, Nyrén O (2007): *Oral use of Swedish moist snuff (snus) and risk for cancer of the mouth, lung and pancreas in male construction workers: a retrospective cohort study.* Lancet. 2007 Jun 16;369(9578):2015–20

Murkett et al. (2020). *Nicotine products relative risk assessment: a systematic review and meta-analysis.* F1000Research.

Nahhas et al. (2021). *Smokeless Tobacco Use and Prevalence of Cardiovascular Disease Among Males in the PATH study.* Preventive Medicine Reports.

Nutt et al. (2014). *Estimating the Harms of Nicotine-Containing Products Using the MCDA Approach.* European Addiction Research.

Regeringsbeslut S2022/ 01825 (2022). *Uppdrag att sammanställa och tillgängliggöra kunskap om olika tobaks- och nikotinprodukters skadeverkningar.*

Royal College of Physicians (2021). *Smoking and Health 2021. A coming of age for tobacco control?*

Saddiq et al. (2020). *Global burden of disease due to smokeless tobacco consumption in adults: an updated analysis of data from 127 countries.* BMC Medicine.

Snuskommissionen (2016). *Snusets hälsoeffekter.*

Tiegen (2020). *Ny svensk studie: Snus fører til røyking - blir slaktet i Norge* <https://www.nettavisen.no/okonomi/ny-svensk-studie-snus-forer-til-royking-blir-slaktet-i-norge/s/12-95-3423986679>

RAPPORTSAMMANFATTNING:

Detta är den sjätte rapporten producerad av Snuskommissionen. Övriga rapporter:

EN DOSA SNUSFÖRNUFT

MAJ 2019

Rapporten *En dosa snusförnuft* beskriver hur Sveriges permanenta undantag från EU:s snusförbud uppkom, vad det innebär och hur framtiden för det svenska snuset kan komma att se ut.

SVEKET MOT RÖKARNA

DECEMBER 2017

Sveket mot rökarna påvisar att svenska myndigheter och offentligfinansierade organisationer försvårar arbetet för att minska rökningen, bland annat genom att överdriva snusets hälsorisker.

SÅ MÅNGA LIV KAN SNUSET RÄDDA

JUNI 2017

Rapporten visar på skillnaden mellan befintlig nivå av tobaksrelaterad dödlighet inom EU och den nivå som skulle ha uppnåtts om övriga EU hade haft samma konsumtionsmönster för tobak som Sverige.

STATENS PROBLEM MED SNUSET

DECEMBER 2016

I *Statens problem med snuset* diskuterar vi de förslag som förts fram i debatten kring snus och den kommersiella yttrandefriheten. Rapporten lyfter exponering och förpackningar.

SNUSETS HÄLSOEFFEKTER

MAJ 2016 (UPPDATERAD JAN 2020)

Rapporten *Snusets hälsoeffekter* går igenom relevant forskning kring det svenska snuset och dess eventuella kopplingar till stora och vanligt förekommande sjukdomar hos snuskonsumenter.

Rapporterna kan läsas i sin helhet på www.snuskommissionen.se

SNUSKOMMISSIONEN

Snuskommissionens sjätte rapport, oktober 2022

Läs mer på snuskommissionen.se

info@snuskommissionen.se

Anders Milton, anders.milton@snuskommissionen.se

Christina Bellander, kinna.bellander@snuskommissionen.se

Göran Johnsson, goran.johnsson@snuskommissionen.se

Karl Olov Fagerström, karl.fagerstrom@snuskommissionen.se